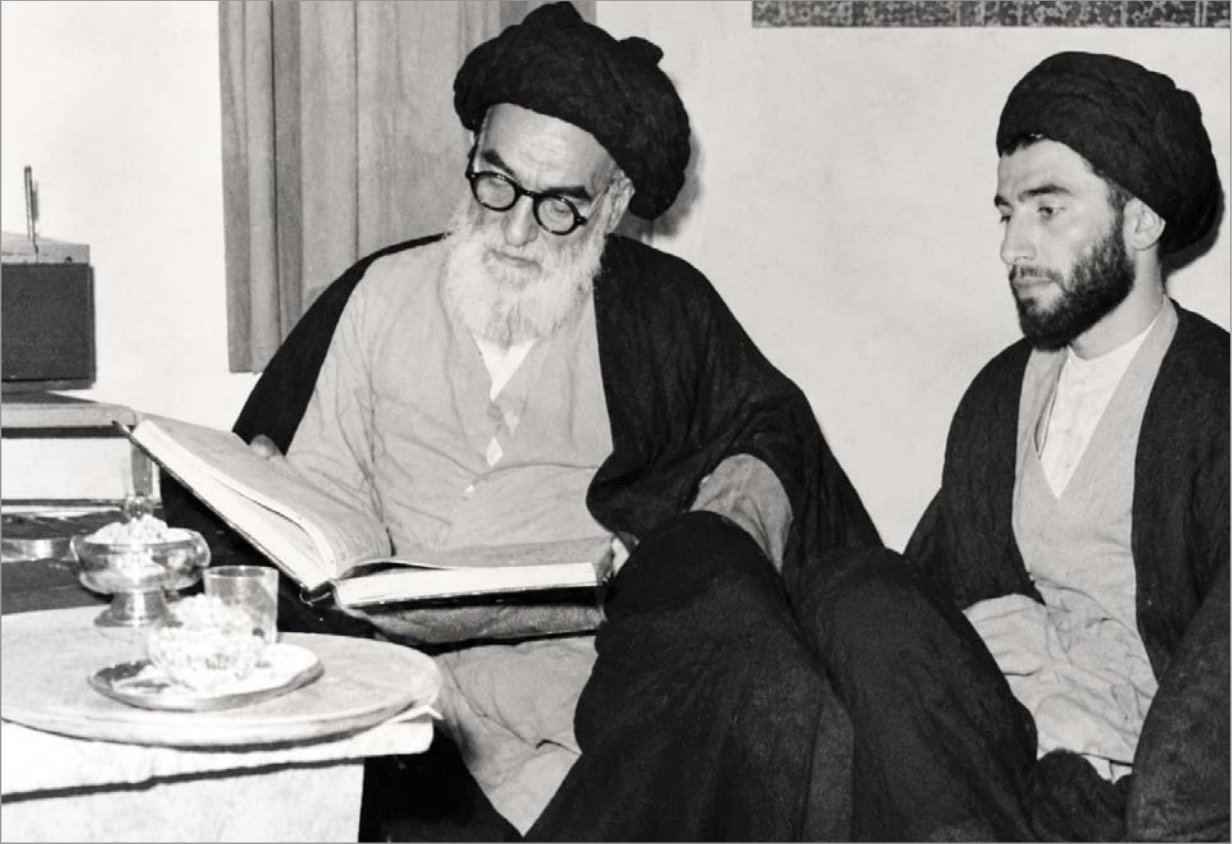

زندگی‌نامه آیت‌الله‌العظمی سید موسی شبیری زنجانى

آیت‌الله‌العظمی سید موسی شبیری زنجانى ^س، از مراجع عالی‌قدر تقلید و از اساتید تراز اول دروس خارج فقه و اصول در حوزه علمیه قم بودند. ایشان که از ارکان علمی حوزه محسوب می‌شدند، در زمره فقهای نامداری بودند که پس از رحلت حضرت آیت‌الله اراکى ^س، از سوی جامعه مدرسین حوزه علمیه قم، به عنوان مرجع واجد شرایط و جایزالتقلید معرفی شدند. آن فقیه وارسته، دوران تحصیل خود را در دو قطب علمی قم و نجف سپری کردند و در محضر بزرگان عصری چون حضرات آیات؛ سیدحسین بروجردى، سیدابوالقاسم خویی و سیدمحمد داماد ^{ره} تلمذ نمودند. حضرت آیت‌الله شبیری زنجانى ^س با رویکردی دقیق در مبانی فقهی، در پذیرش خبر واحد، احتیاطی عالمانه پیشه می‌کردند و از منظر تخصصی در علم رجال، صاحب‌نظری بی‌بدیل بودند؛ چنان‌که اثر پژوهشی گران‌سنگ ایشان بر «رجال نجاشی»، همواره از منابع فاخر علمی به شمار می‌رفت. ایشان همچنین، میراث‌دار سیره و جایگاه پدر بزرگوارشان، آیت‌الله سیداحمد زنجانى ^{ره}، در مقام امامت جماعت در حرم مطهر حضرت فاطمه معصومه ^{علیها} بودند؛ یادی که در خاطره مؤمنین و زائرین آن حریم قدسی، جاودان خواهد ماند. متنی پیش‌رو، خلاصه‌ای از زندگی‌نامه پربار مرجع عالی‌قدر جهان تشیع، حضرت آیت‌الله‌العظمی سید موسی شبیری زنجانى ^س است که تقدیم می‌کردد.

- ولادت**

آیت‌الله‌العظمی سَید موسی شبیری (حسینی) زنجانى سه ماه پس از ورود والد معظم‌شان به حرم کریمه اهل‌بیت ^{علیهم} در هشتم ماه رمضان سال ۱۳۴۶ مطابق با دهم اسفند ۱۳۰۶ شمسی دیده به جهان گشوده و به احترام حضرت معصومه ^{علیها} موسی نام گرفتند.

- تحصیلات**

حضرت آیت‌الله سیدموسى شبیری زنجانى ^س خواندن و نوشتن را در کودکی فرا گرفت. وی تحصیلات ابتدایی را هم پشت‌سر گذاشت و پدر با دیدن استعداد فرزند، مقدمات دروس حوزوی را به او آموخت.

پس از آن با راهنمایی اولین مربی و استادش هر یک از متون و کتب درسی رایج در حوزه را با چند روز حضور در جلسه استادان مربوط و بقیه را با مطالعه به انجام رسانید. ایشان نزد آیت‌الله شهید مطهری (۱۳۵۸ ش.) حاشیه ملا عبدالله و از محضر آقا شیخ عبدالجواد جبل‌عاملی سدهی (۱۴۰۷ ق.) بخشی از کتاب شرح لمعه را خواند. نزد آیت‌الله سیدرضا بهاء‌الدینی (۱۴۱۸ ق.) اندکی از قوانین الاصول و مباحث قطع از رسائل شیخ انصاری را فرا گرفت. بخشی از برائت رسایل را نزد امام خمینی و اندکی از مکاسب و کفایه را نزد آیت‌الله حاج شیخ مرتضی حائری (۱۴۰۶ ق.) آموخت. آیت‌الله سید مرتضی علوی فربدنی (۱۴۱۶ ه‍.ق) استاد درس مطول

- تدریس**

حضرت آیت‌الله زنجانى پس از سال‌ها استفاده علمی از محضر اساتید بزرگ و مطالعه و بررسی آثار فقهی و اصولی علمای گذشته و دستیابی به مبانی، آراء و اندیشه‌های اعلام معاصر، برای تربیت علمی طلاب فاضل و مستعد اقدام به تدریس نمود. ایشان در زمان حیات استاد بزرگوارش آیت‌الله محقق داماد، تدریس خارج فقه، مبحث حج را بر اساس و ترتیب دو کتاب مهم و مشهور فقهی «عروة‌الوثقی و شرایع‌الاسلام» آغاز کرد و عده‌ای را از دانش خود بهره‌مند ساخت. این دوره از تدریس او بیش از ۱۵ سال به طول انجامید. پس از آن، دیگر موضوعات فقهی مثل مبحث کتاب اجاره و خمس را بر اساس کتاب عروه‌الوثقی تدریس کرد. به موازات تدریس مباحث یاد شده برخی از مباحث یاد شده، برخی از مباحث اصول، علم درایه و قواعد کلی علم رجال را که بسیار مورد توجه ایشان بود و خود از متخصصان این علم در حوزه به شمار می‌رفت، تدریس کرد.

غالب مباحث تدریش شده به صورت نوار کاست و سی‌دی و جزوات منظم درسی در دفتر ایشان موجود می‌باشد. حضرت آیت‌الله شبیری زنجانى ^س در کنار مطالعات گسترده، تدریس و فعالیت‌های روزمره، بیش از چهل سال (۱۳۲۳ ش. / ۱۳۶۳ ق.) روزانه جلسه بحث و گفت‌وگوی پیرامون مسائل فقهی و اصولی با جمعی از اعلام و مدرسان حوزه داشت. این جلسه نخست با حضور حضرات آیات سید مهدی روحانی، علی احمدی میانجی، سید ابوالفضل میرمحمدی عبدالرحیم جودی و احمد

چهارم صفر ۱۳۰۸) در زنجان به علم‌آموزی نزد اساتیدی چون حاج شیخ زین‌العابدین زنجانى (۱۳۴۸ ق.)، میرزا عبدالرحیم فقاھتى (۱۳۶۵ ق.)، میرزا ابراهیم حکمی زنجانى (۱۳۵۱ ق.)، و حاج شیخ عبدالکریم خوئینی (۱۳۷۱ ق.) اشتغال ورزید. پس از بیست و پنج سال تحصیل و تدریس در مدرسه علمیه «سید» زنجان، آوازه علمی مرحوم آیت‌الله حاج شیخ عبدالکریم حائری (۱۳۵۵ ق.) وی را به قم کشاند و نزدیک به ده سال از مجالس درس ایشان استفاده کرد و تقریرات دروس وی را نگاشت. حضرت آیت‌الله زنجانى ^س علاوه بر شرکت در دروس یاد شده، از محضر استادان دیگری چون حضرات آیات؛ حاج میرزا محمد صادق خاتون‌آبادی (۱۳۴۹ ق.)، حاج شیخ محمد رضا نجفی مسجدشاهی (۱۳۶۲ ق.) و... بهره برد و سپس خود به تدریس دروس سطوح عالیه پرداخت.

پس از رحلت آیت‌الله حائری یزدی ^س، آیت‌الله سید محمد حجت (۱۳۷۲ ق.) از ایشان برای سازماندهی برخی امور به‌ویژه پاسخ به استفتائات فقهی استمداد طلبید. آیت‌الله زنجانى ضمن قبول این امر، فعالیت‌های دیگری از جمله نظارت بر مدرسه حجتیه و نیابت امامت جماعت نماز صبح و مغرب و عشا در حرم کریمه اهل‌بیت ^{علیهم} را (به خاطر کسالت ایشان) بر عهده گرفت. گاهی که ایشان اقامه جماعت می‌کردند، مرحوم آیت‌الله حجت، در نمازشان حاضر می‌شدند و به ایشان اقتدا می‌کردند. همچنین در این سال‌ها نماز جماعت ظهر و عصر را در مدرسه فیضیه برپا کردند. حضرت امام خمینی ^س از جمله کسانی بودند که در نماز جماعت ایشان شرکت می‌کردند و آن دو دوست پس از اتمام نماز با هم به سوی

کهن نجف اشرف دو بار در سال‌های ۱۳۷۳ و ۱۳۷۴ ه‍.ق به آن دیار سفر کرد و در دروس خارج فقه، مبحث صلاه آیت‌الله سید عبدالهادی شیرازی (۱۳۸۲ ق.) و مبحث حج آیت‌الله سید محسن حکیم (۱۳۹۰ ق.) و خارج فقه و اصول آیت‌الله سید ابوالقاسم خویی (۱۴۱۳ ق.) و مقداری از بحث رضاع از فقه، حضور یافت و به مبانی و نظرات فقهی و اصول آنان دست یافت. ایشان در طول دوران تحصیل با اعلام و بزرگانی مباحثه می‌کرد، از جمله حضرات آیات امام موسی صدر (مفقود شده در ۱۳۵۸ ق.)، شهید دکتر سید محمدحسین بهشتی (۱۳۶۰ ش.) سید عبدالکریم موسی اردبیلی، احمد آذری قمی (۱۴۱۹ ق.) و ناصر مکارم شیرازی. در ضمن طولانی‌ترین مباحثه علمی وی با مرحوم آیت‌الله حاج سید مهدی روحانی (۱۴۲۱ ق.) و آیت‌الله احمدی میانجی بود.

- پی‌نوشت**

۱. تاریخ و فرهنگ معاصر، ش، عالم ربانی (شرح حال آیت‌الله سید مهدی روحانی، دفتر اول، کانون نویسندگان فضلالی قمی، گلشن ابرار، ج ۲، ص ۳۹.

تحصیل و تحقیق داشته، توانسته بود در شیوه تدریس مباحث فقه، رجال و حدیث همچون اساتیدش ابتکاراتی بیافریند و روشی را سامان دهد که دارای این اوصاف است:

- طرح نظرات فقه‌ها به‌ویژه نظرات قدما در مسائل اصلی فقه و نقل مستقیم آرا.
- طرح و بررسی تمام اقوال و احتمالات در مسئله مورد بحث و تحقیق کامل برای استخراج دیدگاه صحیح.
- مراجعه به تمام متون و کتب استدلالی فقه‌ها درمسئله مورد نظر.
- بحث تفصیلی در مبانی و قواعد کلی و در فروع و تطبیقات آنها.
- نقل احادیث به طور کامل و بحث از فقه الاحادیث و دقت نظر در مفاد آن.
- جست و جوی گسترده برای یافتن تمام احادیث مسئله درباب مربوطه وابواب دیگر.
- دقت در وحدت و تعدد روایات مسئله.
- بحث تفصیلی از سند احادیث و احوال روایان آنها در صورت نیاز.
- دقت‌نظر در احادیث و جوانب مختلف آنها برای یافتن راه حل رفع ناسازگاری و وجود جمع عرفی دراحادیث متعارض.
- مراجعه به مخطوطات کتب حدیثی. ایشان نسخه‌ای از کتب اربعه حدیثی و برخی کتب دیگر خود را با مخطوطات بسیار معتبری از این کتب مقابله کرده است و هنگام تحقیق و بحث فقهی از نسخه‌های مقابله شده استفاده می‌کند.

منزلشان که در نزدیکی هم قرار داشت باز می‌گشتند. آیت‌الله سید محمدتقی خوانساری وقتی به مسافرت می‌رفت از وی دعوت می‌کرد به جایش نماز جماعت بخواند.

آیت‌الله زنجانى بیشتر به کار تألیف پرداخت و بیش از شصت جلد کتاب و رساله کوچک و بزرگ در دانش‌های گوناگون دینی تألیف کرد و به یادگار گذاشت. مباحثه علمی قسمت دیگری از حیات علمی ایشان را شکل می‌داد. جلسه مباحثات فقهی در منزل آیت‌الله صدرالدین صدر (۱۳۷۲ ق.) با حضور ایشان برگزار می‌شد. همین جلسه فقهی گاهی هم در منزل آیت‌الله زنجانى تشکیل می‌گردید که از دوستانشان به‌ویژه آیت‌الله محقق داماد (۱۳۸۸ ق.) و امام شرکت می‌کردند. بیشتر جلسات مشترک مراجع ثلاث (صدر، حجت و خوانساری) برای تصمیم‌گیری‌های مهم حوزه نیز در منزل ایشان تشکیل می‌شد و این جلسات، تا قیام ۱۵ خرداد ۱۳۴۲ ادامه داشت.

آیت‌الله سید احمد زنجانى فقیهی بزرگ و پارسایی متخلق به اخلاق الهی بود و اشراف کاملش بر ابواب مختلف فقه اعجاب بزرگانی چون آیت‌الله حاج شیخ محمدعلی اراکی (۱۴۱۵ ق.) را برانگیخته بود. تقوای الهی، روح یقین و توکل، شکر خالق و مخلوق، احترام به افراد، نظم و سلیقه در امور، زهد عبادت بسیار همراه با گریز از مقدس‌مآبی، روشن‌بینی فکری و تأکید بر حیات اجتماعی دین و عشق به خاندان رسالت از صفات ارزنده آن عالم وارسته بود.

آیت‌الله زنجانى سال‌های متمادی صبح و شب‌ها در حرم مطهر حضرت معصومه ^{علیها} و ظهرها در مدرسه فیضیه نماز جماعت را اقامه می‌کرد و بخشی از اوقات روزانه خود را به رسیدگی و پرسش از احوال و اوضاع مستمندان، مراجعان و حل مشکلات آنان اختصاص می‌داد.

سرانجام این عالم ربانی در روز ۲۹ مه مبارک رمضان سال ۱۳۹۳ قمری (پنجم آبان ۱۳۵۲) دیده از جهان فروبست. اقبال مختلف مردم قم به‌ویژه علما و فضلا پیکر پاک او را تشییع و پس از طواف و نماز در یکی از حجرات گوشه شرقی صحن بزرگ (اتابکی) حرم مطهر حضرت فاطمه معصومه ^{علیها} به خاک سپردند.

مادر حضرت آیت‌الله سیدموسى شبیری زنجانى، دختر آقا میر علی‌نقی، از زنان مؤمنه و صالحه عصر خویش بود. جد پدری ایشان آقا سید عنایت‌الله دوسرانی (۱۳۴۳ ق.) فرزند مهرعلی از علمای وارسته و متقی و جد مادری وی مرحوم آقا میر علی‌نقی ولایی سلطانیه‌ای (۱۳۶۷ ق.) از جله علمای مورد توجه مردم و اهالی زنجان به شمار می‌رفت. دایی حضرت آیت‌الله زنجانى، آقا سید محمد ولایی (۱۳۸۷ ق.) هم از فقها و مجتهدان زمان خویش بود.

- پی‌نوشت‌ها**

 ۱. سیمای میانه، خطه ولایت، عبدالرحیم اباذری، ص ۲۱۰.
۲. نگاهی به زندگی فقیه محقق آیت‌الله زنجانى، دفتر آیت‌الله شبیری زنجانى (مد ظله)، شرح حال آیت‌الله حاج آقا سید احمد زنجانى ^{علیه} رک. به، مجله نور علم، ش ۲۶، خرداد ۱۳۶۷، ستارگان حرم، دفتر ۱۳، علمای نامدار زنجان، زین‌العابدین احمدی؛ گنجینه دانشمندان، ج ۲، ص ۱۶۶ و ج ۹، ص ۱۹۵ و...
۴. همان و کتاب هذا کتاب الفهرست لمشاهیر علماء زنجان و... نوشته شیخ موسی زنجانى، ص ۱۷ و...

- طرح و بررسی فشرده یا مفصل مباحث اصولی مورد نیاز در لایه‌لای تدریس فقه.
- طرح برخی از مبانی اصولی که در کتب اصول عنوان خاصی نیافته‌اند و در لایه‌لای دیگر مباحث به تناسب عنوان می‌گردند.
- توجه ویژه به آیات الاحکام و مراجعه مفصل به کتب خاصه و عامه در تفسیر، فقه و کتب آیات الاحکام.
- دقت بسیار در موارد استعمال مفردات و ترکیب‌های ویژه‌ای که در احادیث اهل‌بیت ^{علیهم} وارد شده؛ برای رسیدن به معنای حقیقی آنها.
- بررسی مفصل مبانی مرتبط با نسخ کتب و شیوه وقوع تحریف آنها و تعیین اصل صحیح به هنگام دوران امر بین وقوع زیاده یا نقیصه در نسخه کتاب.
- استفاده از فهارس لفظی و نرم‌افزارهای گوناگون برای یافتن احادیث مورد نظر و موارد استعمال واژه‌ها و ترکیبات و ارتباط سندی روایان و...
- مراجعه به مصادر متفرقه مرتبط با بحث فقهی همچون کتب تاریخ، انساب و تراجم و جغرافیا.
- یاری جستن از متخصصان برای تشخیص دقیق‌تر موضوعات احکام.

- پی‌نوشت**

۱. عالم ربانی، یادنامه آیت‌الله سید مهدی روحانی، ص ۳۷ و خاطرات فقیه اخلاقی،

آیت‌الله حاج شیخ علی احمدی میانجی، عبدالرحیم اباذری، ص ۱۴۵.